

Таким чином, дослідження творчості М.Коцюбинського під кутом міжмистецького порівняння ще раз яскраво підтверджує існування процесу інтермедіації – взаємопроникнення мистецтв (зокрема літератури та музики) у його творах. Приклад тому – використання прийому «симфонізації пісні», а також сонатно-симфонічних елементів, характерних для композиції музичних творів. Твори письменника завжди надихали композиторів на творчість, тим самим підкреслюючи, що М.Коцюбинський дійсно вмів мислити та розвивати думку своїх творів відповідно до законів музичного мистецтва.

Література: *Будний 2008:* Будний В., Ільницький М. Порівняльне літературознавство : підруч. – К. : Києво-Могилян. акад., 2008. – 430 с.; *Ковалів 2013:* Ковалів Ю. Історія української літератури : кінець XIX – XXI ст. : підручник : у 10 т. – К. : ВЦ «Академія», 2013. – Т. 2 : У пошуках іманентного сенсу. – 624 с.; *Коцюбинський 1985:* Коцюбинський М. Лист до Лисенка М. // Твори : в 4-х т., Т. 1 / Статті та нариси. Вибрані листи / Упор. і приміт. М. Грицюти. – К. : Дніпро, 1985. – 366 с.; *Коцюбинський 1985:* Коцюбинський М. Лист до Лисенка М. // Твори : в 4-х т., Т. 2 / Статті та нариси. Вибрані листи / Упор. і приміт. М. Грицюти. – К. : Дніпро, 1985. – 382 с.; *Лотман 2009:* Лотман Ю. До побудови теорії взаємодії культур (семіотичний аспект) : Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи. – К. : Вид. дім Києво-Могилян. акад., 2009. – С. 195–211.; *Лессинг 1953:* Лессинг Г. Лаокоон, или о границах живописи и поэзии. Перевод Е. Эдельсона (под ред. Н. Кузнецовой) // Избранные произведения. – М. : Худож. лит., 1953. – С. 385–516.; *Лосев 1975:* Лосев А. История античной эстетики: Аристотель и поздняя классика. – М. : Искусство, 1975. – 672 с.; *Наливайко 2003:* Наливайко Д. Література в системі мистецтв як галузь порівняльного літературознавства // Слово і час. – 2003. – № 5. – С. 10–18.; *П'янов 2002:* П'янов В. На струнах вічності : нарис та есеї. – К. : Укр. письм., 2002. – 217 с.; *Ростовський 1997:* Ростовський О. Педагогіка музичного сприймання : Навч. метод. посібник. – К. : ІЗМН, 1997. – 248 с.; *Тичина 1983:* Тичина П. Зібрання творів : у 12 т. – К.: Наук. думка, 1983–1990. – Т. 1 : Поезії 1906 – 1934. – 1983. – 734 с.; *Тишуніна 2001:* Тишуніна Н. Методологія інтермедіального аналізу в світлі междисциплінарних досліджень // Тишуніна Н. Методологія гуманітарного знання в перспективі ХХІ століття. К 80-літтю професора Моїсея Самойловича Кагана : матеріали Міжнародн. науч. конф. 18 мая 2001 г., Санкт-Петербург. – Сер. «Symposium». – Вып. 12. – СПб. : Санкт-Петербург. философ. о-во, 2001. – С. 149–154.; *Франко:* Франко І. Із секретів поетичної творчості [Електронний ресурс] // Бібліотека української класики. – Режим доступу : <http://www.ukrclassic.com.ua/katalog/f/franko-ivan/1017-ivan-franko-iz-sekretiv-poetichnoji-tvorchosti>.

Косинова О. В статтє рассматриваются интермедіальний аспект творчєства Мухаила Коцюбинского. В центре внимания – использование приёма «симфонізації пісні» и музикально-жанровых элементов в произведениях автора. Внимание акцентується на том, что писатель действительно умел музикально мыслить и симфонически развивать мысль в своих произведениях.

Ключевые слова: интермедіальность, «симфонізация пісні», музикальний жанр, сонатная форма, симфонія, триптих, балет.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

Людмила Артеменко (Рівне)

УДК 821.161.2 «19»

ББК 83.3(4 Укр)

Теоретичні засади дослідження поетологічного дискурсу в зарубіжному літературознавстві

Стаття присвячена аналізу теоретичних засад, на яких ґрунтується дослідження поетологічного дискурсу в зарубіжному літературознавстві. Поетологічний дискурс визначено як такий, тематичну спрямованість якого визначає авторська рефлексія або саморефлексія стосовно тих або тих аспектів поетичної творчості чи особистості поета.

Ключові слова: поетологічний дискурс, металітературність, метапоетика, метатекст, рефлексія, авторефлексія

L.V.Artemenko Theoretical principles of poetological discourse in foreign literary criticism research

The article is devoted to the analyses of theoretic principles, on the basis of which the research of poetological discourse in foreign literary criticism is based. Poetological discourse is defined as such, the topical focus of which is defined by the author reflection or self reflection concerning one or other aspects of poetic art or poet personality.

Key words: poetological discourse, methaliterary, methapoetry, reflection, selfreflection.

Серед актуальних питань, що їх досліджують сучасні літературознавці, важливе місце посідає так звана поетологічна тематика, тобто специфічний художній дискурс, в межах якого поетичне зображення спрямовується не на зовнішні, по відношенню до себе об'єкти навколишньої дійсності, а, навпаки, саме перетворюється на предмет художнього відображення, окресленого в тих або інших мистецьких ракурсах.

Як загальним означенням явищ, пов'язаних із різноманітними формами рефлексії творця стосовно власного твору, сучасні теоретики літератури послуговуються терміном «металітературність». «Авторська думка про літературу, – зазначає О. Турішева, – може мати характер прямої рефлексії (наприклад, у фрагментах із прямими роздумами автора про природу словесності), рефлексії сюжетного типу (наприклад, при зображенні самого процесу написання твору), рефлексії стильової (наприклад, у разі підвищеної літературності авторського стилю). При цьому металітературність (термін, використовуваний щодо всієї сукупності таких форм) співвіднесено в науці з «пошуком автором свого коду», «власної актуальної позиції, на якій він ще не ствердився остаточно» [Турішева 2013:25].

Питання художньої авторефлексії, металітературності в сучасному літературознавстві набувають особливої теоретичної ваги, про що дає підстави стверджувати й авторитетна кількість наукових розвідок, у яких ці проблеми наголошуються, так й висловлені в них аргументи науковців. «Однією із суттєвих ознак сучасного літературознавства, – як зауважує український учений О. Юферева, – є тенденція до осмислення літературного процесу і творчої діяльності крізь призму авторської свідомості із супутніми феноменами: метаописом, авторефлексією, автореференцією тощо. На думку літературознавців, процеси творчого саморозкриття митця виходять на перший план, ферментують і структурують сучасну літературу, а їхнє дослідження прокладає шлях до розуміння індивідуальних текстових стратегій авторства» [Юферева 2011: 197].

Метою статті є аналіз теоретичних засад дослідження поетологічного дискурсу в зарубіжному літературознавстві.

Перші спроби теоретичного осмислення феноменів художньої поетології припадають на початок XIX ст. і належать представнику німецької романтичної філософії й естетики Фр. Шлегелю. Для позначення цього феномену вчений запропонував термін «поезія поезії», яку схарактеризував ще як «трансцендентальну поезію» [Шлегель 1983: 301–302].

Проблеми художньої поетології набувають виразної актуальності в працях західноєвропейських та англо-американських теоретиків літератури XX ст. Особливостям жанрової організації та художнього функціонування металірики присвячено студії Х. Вайнріха, Є. Мюллер-Зетельман, Х. Шлаффера, А. Вебера, Е. Гессенберга, А. П. Франка, В. Хінка.

У контексті визначення художнього феномену металірики Х. Вайнріх констатує, що «з того часу, як Бодлер переніс до Європи поетику Е. А. По, вірш слід конструювати як математичну теорему; «виробництво» входить у поезію як провідний мотив. Вірші, темою яких є власне сам процес створення вірша, автор називає «віршами про вірші», або «метапоезією» [Weingrich 1986: 132]. У одній із найбільш ґрунтовних розробок сутності металірики – науковій розвідці Є. Мюллер-Зетельман «Лірика і металірика. Теорія роду та його самовідображення на матеріалі англо- і німецькомовної поезії» – потрактовано її феномен як «співвіднесений із ліричним родом естетично самореферентний метадискурс, який пов'язаний не із позамовною або позалітературною дійсністю, а має своїм предметом літературу, точніше, ліричний рід у всіх його виявах». При цьому «металіричні елементи» виступають винятковим складником «фікціонального дискурсу», тоді як «нефікціональні метатексти» (на зразок коментаря у вигляді «Передмови до ліричних балад» Вордсворта) «не належать до корпусу металірики» [Muller-Zettelmann 2000: 170].

У дослідженні Є. Мюллер-Зетельман також представлено ретельний огляд наукових здобутків її попередників-теоретиків, що зверталися до тлумачення природи металірики. Серед проаналізованих ученим напрацювань – робота Х. Шлаффера «Вірш про поета в ХІХ столітті. Топос та ідеологія», де до металірики зараховано ті вірші, в яких рефлексія спрямована «на всіх поетів узагалі, на інших щодо себе поетів або на власне буття як поета» [цит. за: Muller-Zettelmann 2000: 160–161]; лекція А. Вебера «Чи може арфа стріляти через свій пропелер?», у якій йдеться про поетологічну лірику: «Запропоноване поняття поетологічної лірики означає особливу сферу поетичного матеріалу і поетичних тем, сферу, досі не розглянуту у вигляді окремого феномену в літературно-історичних дослідженнях. Вона охоплює всі вірші, які спрямовані або на поета (його завдання та функції), або на написання віршів (творчий процес і його методи), або на поетичний твір (його форму та мовленнєві засоби). Але до «поетологічної поезії» належать не тільки вірші на зразок «мистецтво поезії», в яких – самозамкнута система поетики, а й такі, що мають темою певний аспект або окрему проблему теорії поезії. Це й означає, що в них йдеться про поета, про поезію або про вірш» [цит. за: Muller-Zettelmann 2000: 161]; монографія Е. Гессенберга «Метапоезія та метамова в ліриці В. Б. Єйтса та Т. Еліота», з яким науковець полемізує про окреслення меж поняття металірики.

Проблеми жанрової типології металірики розглянуто в науковій розвідці А. П. Франка «Теорія у вірші і теорія як вірш». Автор обґрунтовує термін «поетологічний твір», у якому вказано на вірш про вірш або поезію загалом. Дослідник виокремлює два типи поетологічних творів. Перший – «поетика у віршах», яка передбачає звернення до теорії творчості, тобто «вчить», як писати вірші. Інший тип – «поетика як вірші» – охоплює «наслідувальні» поезії, змістом яких є процес створення тексту [Frank 1977: 131–169].

У монографії В. Хінка «Вірш як дзеркало поетів: до історії німецького поетологічного вірша» подано генезис поняття поетологічної лірики. Поетологічну лірику він визначає так: «Традиційно вважають, що поетологічна рефлексія властива теоретичній і науковій прозі або віршованим поетикам. Але слід також урахувати й таку особливість короткого вірша, як виклад поетологічної ідеї «в концентрованій і відточеній формі», яка додає йому сили маніфесту». При цьому поетологічна рефлексія існує у віршованому тексті не у вигляді абстракції, а в наочному «силовому полі» образної, ритмізованої мови поезії» [Hinck 1985: 10].

Вивченню поетологічних аспектів прози присвячено праці англо-американських учених Л. Хатчен «Нарцисизм розповіді. Металітературний парадокс», «Поетика постмодернізму: історія, теорія, література»; Р. Олтера «Обмеженість чародійства. Роман як саморефлексивний жанр»; Р. Зігля «Політка рефлексивності. Нарративна і конститутивна поетика культури» й ін.

Достатньо давно та докладно художнє явище металітературності розробляють також російські літературознавці. Одними з перших цей художній феномен відзначили ще представники російського формалізму В. Жирмунський і Р. Якобсон. Так, В. Жирмунський у контексті аналізу поезії О. Мандельштама зазначає: «Послугуючись термінологією Фр. Шлегеля, можна назвати його вірші не поезією життя, а поезією поезії («Die Poesie der Poesie»), тобто поезією, предмет якої – не життя, безпосередньо сприйняте поетом, а сторонній досвід художнього сприйняття життя» [Жирмунский 1977: 123].

Близький за змістом до поняття «металітературність» термін «літературність» використовує і Р. Якобсон, підкреслюючи, що «предметом науки про літературу є не література, а літературність, тобто те, що робить цей твір літературним твором /.../ Якщо наука про літературу хоче стати наукою, вона повинна визнати «прийом» своїм єдиним «героєм». Далі основне питання – питання про застосування, виправдання прийому» [Якобсон 1987: 275].

Особливої актуальності питання художньої рефлексії набувають в російському літературознавстві з другої половини ХХ ст. Пріоритетність у порушенні цих питань належить дослідженням Д. Сегала, В. Петрова, В. Тюпи, Д. Бака, М. Липовецького, С. Бройтмана й ін.

На думку В. Петрова, процеси, пов'язані із загостренням художніх саморефлексій митців, відбуваються найчастіше впродовж історичних періодів зміни художніх епох: «ці процеси передусім властиві творчості великих митців-новаторів, «першопроходців», що відкривають новий етап у розвитку мистецтва» [Петров 1983: 323].

В. Тюпа і Д. Бак виокремлюють історичні форми літературної рефлексії: традиційну («риторичну рефлексію» в літературі до початку ХІХ ст.) і антитрадиційну («творчу рефлексію» в літературі ХІХ – ХХ ст., відповідно класичну і некласичну) [Тюпа, Бак 1988: 6–8].

За словами Д. Бака, «посилення рефлексивності літературного розвитку проходить на тлі «згасання традиційності» [Бак 1992: 10].

У «Історичній поетиці» С. Бройтмана літературна рефлексія простежується у контексті її художньої еволюції в поетиці синкретизму, ейдетичної та поетики художньої модальності.

Із 90-х років ХХ ст. і до сьогодні у Ставропольському державному університеті під керівництвом К. Штайн діє постійний семінар, присвячений дослідженню питань метапоетики. За час розробки теорії російської метапоетики учасниками цього семінару була підготовлена чотири томна антологія «Три століття російської метапоетики: легітимація дискурсу», навчальний словник «Російська метапоетика», а також численні збірки статей із питань вивчення проблем метапоетики російської та зарубіжної літератур.

Достатньо ґрунтовно розглянуто у поетологічних дослідженнях російських літературознавців природу та специфіку феномену метапрози. Це поняття до наукового обігу введено західними літературознавцями в 70–80-ті роки ХХ ст. Так, Л. Хатчен потрактував метапрозу так: «Проза про прозу – це проза, яка передбачає коментар стосовно оформлення власної розповіді і / або мовної ідентичності» [Hutcheon 1984: 1].

П. Во пропонує дещо інше визначення: «Метапроза – це термін на позначення тієї частини літературної творчості, яка усвідомлено та систематично повертає увагу до власного статусу художнього твору для того, щоб порушити питання про співвідношення вигадки та реальності» [Waugh 1984: 2].

Серед найбільш показових представників метапрози західні теоретики називають М. Сервантеса, Л. Стерна, В. Теккеря, Дж. Джойса, В. Набокова, М. Пруста, Т. Манна, С. Беккета, Х. Л. Борхеса, Д. Барта, Д. Фаулза, У. Еко й ін. На російський ґрунт теорію метапрози переніс відомий англійський славіст Д. Шеппард, який описав елементи автометаопису у прозі багатьох російських письменників. Відтоді феномен метапрози постає предметом активних наукових пошуків російських літературознавців.

Крім поняття «метапроза», представники російського літературознавства опрацьовують феномен так званого філологічного роману, схарактеризованого у дисертаційних роботах А. Разумової «Філологічний роман» в російській літературі ХХ століття: генезис, поетика» й О. Ладохіної «Філологічний роман як явище історико-літературного процесу ХХ століття».

Не менш ґрунтовно вивчено російськими літературознавцями й феномен ліричного поетологічного дискурсу. Втім, незважаючи на достатньо значну кількість студій, у яких порушено цю проблему, єдині критерії теоретичного означення цього феномену російські літературознавці так і не запропонували. Насамперед, ідеться про неузгодженість поглядів науковців щодо термінологічних означень явища ліричної поетології. У теоретичних працях російських дослідників спостережено функціонування понад п'ятнадцяти різноманітних термінів на позначення цього явища, як-от: самоопис, автоінтерпретація, автометаопис, автометаопис, текст у тексті, текст про текст, інтертекст, гіпертекст, творча рефлексія, самототожність, самовизначення, персональна ідентичність, металірика, метатекст, метапоетика, поетологічний вірш, поетичний автотематизм, креативні образи, автопоетика й ін.

Автометаописом вважає явище ліричної поетології Т. Пахарєва та стверджує: «Як прийом поетики, що зростає з акмеїстичної традиції, автометаопис означає те, що автор свідомо чи навіть спеціально вводить у поетичний текст рівень формального аналізу цього ж тексту» [Пахарєва 1983: 462].

М. Юван послуговується іншим терміном – поетичний автотематизм: «поетичний автотематизм – вірші на тему поетичної творчості» [Юван 2002: 36].

На семантиці креативності (образів, мотивів) під час аналізу поетологічної лірики наголошує О. Богданович: «до «креативних» ми зараховуємо образи та мотиви, які репрезентують процес художньої творчості, його призначення, витoki, основні складники та результати» [Богданович 2008: 4].

Як рефлексивний поетичний текст поетологічну лірику визначають М. Димитренко, М. Маркасов, О. Анциферова.

За визначенням М. Димитренко, «до рефлексивного поетичного тексту ми зараховуємо поетичний текст, у якому вербалізовано розумовий аналіз творчої діяльності автора або поезії як феномену культури. З одного боку, це замкнута система, «текст про текст», з іншого – адресоване читачеві повідомлення, що вводить його в конкретний мовленнєвий акт і в роздуми про природу такої комунікації» [Димитренко 2009: 20].

М. Маркасов тлумачить явище художньої рефлексії як «роздуми автора над власним текстом або ширше – над природою естетичної творчості взагалі і безпосередньо в межах певної художньої єдності» [Маркасов 2003: 6].

О. Анциферова пропонує розрізняти літературну рефлексію та літературну саморефлексію: «за всієї схожості цих понять і удаваній тавтологічності останнього, саме воно видається більш точним, конкретним і органічним для сучасного етапу літературознавства. /.../ Поняття саморефлексії введено до наукового інструментарію літературознавства, мистецтвознавства, культурології тому, що для нього притаманне акцентування на властивому для сучасного мистецтва загостреному інтересі до власних процедур та індивідуальних творчих практик із їхніми неодмінними учасниками (автор – читач)» [Анциферова 2000: 6].

Крім понять літературної рефлексії або саморефлексії, які визначають спрямованість автора на характеристику специфіки його творчого процесу, власне, написання твору, певні дослідники виокремлюють також і рефлексію феномену читання. За словами О. Туришевої, «саморефлексивна тенденція в літературі виявляє себе не тільки у творах, що фіксують авторську рефлексію про феномен написаного, а й у творах, які фіксують авторську рефлексію про феномен читання або, за висловом В. Ізера, «антропологічне застосування літератури». Це твори про процес сприйняття художнього тексту і про реалізацію персонажем свого читацького досвіду в сюжеті власної історії» [Туришева 2011: 3].

Поняття «метатекст» увели до широкого наукового обігу після появи 1978 р. статті А. Вежбицької «Метатекст у тексті». Попри те, що в статті А. Вежбицької потрактовано лінгвістичні аспекти цього поняття, ідею метатексту почали активно використовувати й літературознавці. Літературознавчу семантику поняття метатекст Ю. Лотман окреслював так: «метатекстовий пласт – це пласт, у якому об'єктом зображення стає саме літературне зображення» [Лотман 1975: 78].

Утім, на сьогодні видається очевидною неоднотайність російських літературознавців щодо введення загальноприйнятого термінологічного визначення метатексту з огляду на розробленість значного переліку класифікацій цього поняття. Наприклад, у класифікації Т. Рибальченко запропоновано три можливі підходи до визначення метатексту. Перше значення метатексту – це певний канон, «інваріантна семіотична система, панівна або врахована як авторитетний спосіб мислення про світ (за Ж.-Ф. Ліотаром і М. Фуко). Друге значення метатексту – екранізація, ілюстрація, стилізація, тобто «відтворення тексту іншою мовою» із вказівкою на джерело (на відміну від плагіату та наслідування). Третє значення відображене у такому тлумаченні: «метатекстом можна назвати складну текстову структуру, в якій основний текст охоплює тексти, які його описують та коментують. У цьому розумінні метатекст є різновидом структури «текст у тексті» з ієрархічним зв'язком текстів, створених за різними правилами [Рибальченко 2004: 223].

Окремі дослідники поняттю метатекст протиставляють інші, на їхню думку, більш аргументовані та прийнятні. Таким, на переконання В. Фещенка, потрібно вважати поняття «автопоезис, або автопоетика», оскільки в цих терміноодинацях вказано на такі органічні системи, що відрізняються тенденцією до самовідтворення (у філологічному сенсі – автокоментаря) [Фещенко 2006: 101].

Із інших позицій потрактовують семантичне наповнення поняття «метатекст» представники теоретичної школи К. Штайн: співвідносять його із поняттям «метапоетика». За К. Штайн і Д. Петренко, «метапоетика – це поетика за даними метамови (мови, якою описують мову-об'єкт) і метатексту, поетика самоінтерпретації автором свого або чужого тексту» [Штайн 2008: 14].

Представники школи К. Штайн розглядають метатекст як складник більш загального поняття – метапоетики. За тлумаченням В. Ходуса, «метатекст (імпліцитний метапоетичний текст) – це система металементів, що представлена безпосередньо в поетичному тексті та визначає умови, умовності, характер повідомлення, а також коментарі до процесу написання тексту, його жанру, форми твору. Поняття метапоетичного тексту загальніше» [Ходус 2008: 30–31]. Таким чином, метатекст представниками школи інтерпретовано як текстово виражену художню авторефлексію митця, а метапоетику – як позатекстову і більш узагальнену систему поетологічних уявлень, оприлюднених у його статтях, картинах, листах, коментарях і висловлюваннях, присвячених проблемам художньої творчості.

Отже, в статті були проаналізовані теоретичні засади, на яких ґрунтуються дослідження поетологічного дискурсу в зарубіжному літературознавстві. Попри значну кількість праць, присвячених цій проблемі, чітких теоретичних критеріїв її узгодження усе ще не розроблено, що зайвий раз засвідчує потребу подальших наукових розробок питань, які стосуються рецепції художнього вияву тих або тих аспектів поетологічного дискурсу, зокрема й його відображення в українській літературній традиції.

Література: Анцыферова 2008: Анцыферова О. Ю. Литературная саморефлексия и проблемы ее изучения / О. Ю. Анцыферова // Вестник ИвГУ. – Вып. 1. – 2000. – Серия «Филология». – С. 5–16; Бак 1992: Бак Д. П. История и теория литературного самосознания : творческая рефлексия в литературном произведении / Д. П. Бак. – Кемерово : КемГУ, 1992. – 82 с.; Богданович 2008: Богданович О. В. Эволюция темы творчества в русской лирике первой трети XX века (В. Я. Брюсов, А. А. Ахматова, Б. Л. Пастернак) : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.01.01 – Русская литература / О. В. Богданович. – Магнитогорск, 2008. – 19 с.; Димитренко 2009: Димитренко М. В. Мифологема «поэт» в русском поэтическом дискурсе XIX–XX вв.: рефлексивно-коммуникативный потенциал и особенности вербализации : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 – Русский язык / М. В. Димитренко. – Волгоград, 2009. – 28 с.; Жирмунский 1977: Жирмунский В. М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика / В. М. Жирмунский. – Л. : Наука, 1977. – 408 с.; Лотман 1975: Лотман Ю. М. Роман в стихах А. С. Пушкина «Евгений Онегин» : Спецкурс : Вводные лекции в изучение текста / Ю. М. Лотман. – Тарту, 1975. – 109 с.; Маркасов 2003: Маркасов М. Ю. Поэтическая рефлексия Владимира Маяковского в контексте русского авангарда : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.01.01 – Русская литература / М. Ю. Маркасов. – Барнаул, 2003 – 22 с.; Пахарева 1983: Пахарева Т. Развитие форм автометаописания в современной русской поэзии / Т. Пахарева // Семиотика. – М. : Радуга, 1983. – С. 462–482; Петров 1983: Петров В. М. Рефлексия в истории художественной культуры. Ее роль и перспективы развития / В. М. Петров // Исследование проблем психологии творчества. – М. : Наука, 1983. – С. 313–325; Рыбальченко 2004: Рыбальченко Т. Л. Роман Ю. Бунды «Ермо» : метатекстовая структура как форма саморефлексии автора / Т. Л. Рыбальченко // Русская литература в XX веке : имена, проблемы, культурный диалог. – Томск, 2004. – Вып. 6 : Формы саморефлексии литературы XX века : метатексты и метатекстовые структуры. – С. 201–235; Турышева 2011: Турышева О. Н. Прагматика художественной словесности как предмет литературного самосознания : автореф. дис. на соискание научн. степени доктора филол. наук : спец. 10.01.08 – Теория литературы. Текстология / О. Н. Турышева. – Екатеринбург, 2011 – 48 с.; Турышева 2013: Турышева О. Н. Прагматика художественной словесности как предмет литературной саморефлексии / О. Н. Турышева // Новый филологический вестник. – 2013. – №1 (24). – С. 25–38; Тюпа, Бак 1988: Тюпа В. И., Бак Д. П. Эволюция художественной рефлексии как проблема исторической поэтики / В. И. Тюпа, Д. П. Бак. – Кемерово : КемГУ, 1988. – С. 4–15; Феценко 2006: Феценко В. В. Авторефлексия как опыт и метод, или о новых горизонтах семиотики / В. В. Феценко // Семиотика и Авангард : Антология / Под общ. ред. Ю. С. Степанова. – М. : Академический проект, 2006. – С. 54–122; Ходус 2008: Ходус В. П. Метапоэтика драматического текста А. П. Чехова : Монография / В. П. Ходус. – Ставрополь : Изд-во СГУ, 2008. – 416 с.; Шлегель 1983: Шлегель Ф. Эстетика. Философия. Критика. В 2-х тт. / Ф. Шлегель. – Т. 1. М. : Искусство, 1983. – 479 с.; Штайн, Петренко 2008: Штайн К. Э., Петренко Д. И. Язык метапоэтики и метапоэтика языка / К. Э. Штайн, Д. И. Петренко // Метапоэтика : Сборник статей научно-методического семинара «Textus» / Под редакцией В. П. Ходуса. – Ставрополь : Издательство Ставропольского государственного университета, 2008. – Вып. 1. – С. 14–46; Юван 2002: Юван М. Поэзия Пушкина и Прешерна о поэзии / М. Юван // Славяноведение. – 09/2002. – № 5. – С. 36–49; Юферева 2011: Юферева О. В. Поэзия в системі метакатегорій / О. В. Юферева // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка.

– 2011. – № 56. – С. 197–201; *Якобсон 1987*: Якобсон Р. Работы по поэтике : Переводы / Р. Якобсон. – М. : Прогресс, 1987; *Frank 1977*: Frank A. P. Theorie im Gedicht und Theorie als Gedicht / A. P. Frank // Literaturwissenschaft zwischen Extremen : Aufsätze und Ansätze zu aktuellen Fragen einer unsicher gemachten Disziplin. – Berlin, New York, 1977. – P. 131-169; *Hinck 1985*: Hinck W. Das Gedicht als Spiegel der Dichter: zur Geschichte des deutschen poetologischen Gedichts / W. Hinck. – Opladen, 1985. – 463 p.; *Hutcheon 1984*: Hutcheon L. Narcissistic Narrative : The Metafictional Paradox / L. Hutcheon. – New York : Wilfrid Laurier University Press, 1984. – 348 p.; *Muller-Zettelmann 2000*: Muller-Zettelmann E. Lyrik und Metalyrik : Theorie einer Gattung und ihrer Selbstbespiegelung anhand von Beispielen aus der englisch- und deutschsprachigen Dichtkunst / E. Muller-Zettelmann. – Heidelberg, 2000. – 410 p.; *Waugh Waugh 1984*: Waugh P. Metafiction. The Theory and Practice of Self-Conscious Fiction / P. Waugh. – London ; New York, 1984. – 176 p.; *Weinrich 1986*: Weinrich H. Linguistische Bemerkungen zur modernen Lyrik / H. Weinrich // Literatur für Leser : Essays und Aufsätze zur Literaturwissenschaft. München, 1986. – 366 p.

Артеменко Л.В. Теоретические основы исследования поэтологического дискурса в зарубежном литературоведении.

Статья посвящена анализу теоретических основ исследования поэтологического дискурса в зарубежном литературоведении. Поэтологический дискурс рассматривается как такой, тематическую направленность которого определяет авторская рефлексия или саморефлексия касательно тех или иных аспектов поэтического творчества или личности поэта.

Ключевые слова: поэтологический дискурс, металитературность, метапоэтика, метатекст, рефлексия, авторрефлексия.

Людмила Дядченко, асп. (Київ)

ББК 83.3
УДК 82.0

Категорії міфопоетичного простору: локус, місце, місцевість, територія

Стаття розглядає структуру міфопоетичного простору. Окремий акцент робиться на з'ясуванні відмінних особливостей у значеннях понять «місце» та «простір», «місце» та «місцевість», «місце» та «локус». У результаті зроблено висновок, що відбулось неправомірне ототожнення понять «простір» та «місце», а також з'ясовано їхні відмінності.

Ключові слова: міфопоетичний простір, локус, місце, місцевість, територія.

The article considered a structure of mythopoetic space. Certain emphasis is placed on ascertaining the distinguishing features in the meaning of concepts of "place" and "space", "place" and "areas", "place" and "locus". As a consequence a conclusion is made that, there was the undue identification of concepts of "space" and "place", and also revealed their differences.

Keywords: mythopoetic space, locus, place, areas, territory.

Зважаючи на те, що міфопоетичний простір – негомогенний і характеризується цілою низкою особливостей, **мета статті** – дослідити його структуру, категорії «місце», «місцевість», «локус» та «територія».

Актуальність та наукова новизна дослідження полягає в тому, що у статті вперше порівняно такі категорії міфопоетичного простору, як «локус», «місце», «місцевість» і «територія», розкрито їх особливості для просторової моделі художнього світу та відмінності.

Міфопоетика простору має винятково важливе значення у створенні художньої картини світу літературного твору. У міфопоетичному просторі, на думку російського дослідника чарівної казки Шинкаренка, «фізичний простір набуває багатовимірності за рахунок того, що він із нероздільного потоку чуттєвих переживань як певного єдиного цілого перетворюється на множинність елементів навколишнього світу, кожному з яких відповідає знак зі змістом» [Шинкаренко 2005: 106]. У міфопоетичному просторі визначальну роль відіграють дорефлексивні звернення до світу, простір уяви, надій та бажання. Топоров зазначає, що простір міфопоетичний відмінний від того, який уявляється людині під тиском наукових